

Την 1η Νοεμβρίου του 1755, η Λισαβόνα καταστράφηκε από έναν ισχυρότατο σεισμό, (σήμερα τον υπολογίζουν στα 9 ρίχτερ) και πιθανότατα από επακόλουθο τσουνάμι που είχε ως συνέπεια τον θάνατο περίπου 100.000 ανθρώπων, του μισού πληθυσμού της. Οι θρησκόληπτοι βρήκαν ευκαιρία να τρομοκρατήσουν τον κόσμο, ότι επρόκειτο για εκδίκηση του Θεού, οι επιστήμονες και φιλόσοφοι θέλησαν να τον διαφωτίσουν, επισημαίνοντας την ανάγκη αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας απέναντι σε τέτοιες καταστροφές που δεν είναι παρά φυσικά φαινόμενα.

Το παρακάτω ποίημα γράφτηκε μερικούς μήνες μετά την καταστροφή.

ΒΟΛΤΑΙΡΟΣ

Ποίημα για την καταστροφή της Λισαβόνας

Δυστυχησμένοι θνητοί! Σκοτεινή και πένθιμη γη!
Φοβισμένη συγκέντρωση του ανθρώπινου γένους.
Αιώνια παράταση ανώφελου πόνου!
Ελάτε, εσείς φιλόσοφοι,
που κραυγάζετε ότι "όλα είναι καλά",
Και ατενίστε αυτήν την καταστροφή ενός κόσμου.
Δείτε αυτά τα κουρέλια και τις στάχτες του γένους σας,
Αυτό το παιδί και τη μάνα του
Από κοινού στοιβαγμένοι σε ερείπια,
Αυτά τα διασκορπισμένα μέλη σωμάτων
Κάτω από μαρμάρινες κολόνες,
Εκατό χιλιάδες τους οποίους καταβρόχθισε η γη
Οι οποίοι, τεμαχισμένοι και ματωμένοι,
Ακόμη τρέμοντας,
Ενταφιάστηκαν κάτω από τις φιλόξενες στέγες τους.
Σε τροχό βασανιστηρίων τελειώνουν
Τις πληγωμένες ζωές τους.
Σε αυτούς που πεθαίνουν ψιθυρίζοντας τη δυστυχία,
Σε αυτό που τρομακτικό θέαμα συμφοράς
Θα απαντήσετε :
"Δεν κάνετε τίποτα άλλο από το να απεικονίζετε
Τους σιδερένιους νόμους που δημιούργησε η θέληση του Θεού";
Θα τους πείτε επιπλέον ενώ ακόμα τρέμει ο σωρός από σάρκες:
"Ο Θεός είναι τιμωρός: το τίμημα της αμαρτίας είναι ο θάνατος";
Ποιο έγκλημα, ποια αμαρτία βάρυνε αυτές τις νεαρές καρδιές
Ώστε να βρίσκονται ματωμένες και κομματιασμένες
Στα στήθη των μητέρων τους;
Μήπως η Λισαβόνα έπεσε βαθύτερα στο ποτό της φαυλότητας
Από το Λονδίνο, το Παρίσι ή την ηλιόλουστη Μαδρίτη;
Σε αυτές οι άντρες χορεύουν·

Στη Λισαβόνα χασμουριέται η άβυσσος.

Ήρεμοι παρατηρητές των ερειπίων των αδερφών σας
Ασυγκίνητοι από αυτόν τον αποκρουστικό χορό του θανάτου
Εσείς που ήρεμα αναζητάτε το λόγο για τέτοιες καταγίδες,
Αφήστε τους, αλλά μαστιγώστε την ίδια σας την ασφάλεια·
Τα δάκρυα σας αναπάντεχα

Θα ανακατευτούν με την πλημμύρα.

Όταν μισανοίγουν οι φρικαλέες σιαγώνες της γης
Δείχνουν ότι ο θρήνος μου είναι αθώος,
Τα δάκρυα μου είναι δικαιολογημένα.

Περιτριγυρισμένος από τέτοια στυγνότητα που επέδειξε η μοίρα,
Από την οργή του κακού και από τις παγίδες του θανάτου
Αντιμετωπίζοντας την αγριότητα των φυσικών στοιχείων,
Τα δεινά μας είναι κοινά,
Μου επέτρεψαν να ενδώσω στο θρήνο μου.

"Είναι περηφάνια" λένε -

"Η περηφάνια της επαναστατημένης καρδιάς,
Που με έκανε να σκεφτώ
ότι θα μπορούσαμε να βαδίζουμε καλύτερα
από ότι κάνουμε."

Πήγαινε, πες το στις πληγείσες όχθες του Τάγου·
Ψάξε στα ερείπια αυτού του αιματηρού σεισμού·
Ρώτησε την ατμόσφαιρα θανάτου μέσα σε αυτό το σπίτι,
Εάν φταίει η περηφάνια που εκλιπαρεί
Για βοήθεια στον παράδεισο
Και οίκτο για τα δεινά των ανθρώπων.

"Όλα είναι καλά" λένε "και όλα είναι αναγκαία."

Έχετε σκεφτεί ότι το σύμπαν θα ήταν χειρότερο
Χωρίς αυτό το διαβολικό χάσμα στην Πορτογαλία;
Είστε τόσο σίγουροι ότι η μεγάλη και αιώνια αιτία,

Που ξέρει τα πάντα, και για τον εαυτό της δημιουργεί,
Θα μπορούσε να μην μας είχε τοποθετήσει
Σε αυτό το θλιβερό κλίμα
Χωρίς ηφαιστεια να βράζουν κάτω από τα πόδια μας;
Έχετε θέσει αυτό το όριο στην υπέρτατη δύναμη;
Θα της απαγορεύατε να χρησιμοποιήσει την επιείκειά της;
Δεν είναι απεριόριστα τα μέσα του μεγάλου τεχνίτη
Ώστε να διαμορφώνει τα σχέδιά του;
Δεν θα υπερασπιστώ τον άρχοντα, αλλά θα ευχηθώ
Αυτό το χάσμα που βγάζει φωτιά και θειάφι
Να είχε εκχύσει
Την απειλητική πλημμύρα του μεταξύ των έρημων περιοχών.
Θεέ, εγώ σέβομαι, αλλά και αγαπώ το σύμπαν.
Αλίμονο, δεν είναι περηφάνια αλλά αγάπη προς τον άνθρωπο
Που θρηνεί για ένα τόσο οδυνηρό χτύπημα όπως αυτό.
Μήπως θα παρηγορούσε τους λυπημένους κατοίκους
Αυτών των φλεγόμενων και ερημωμένων ακτών
Εάν τους έλεγα: "Αφήστε τις ψυχές σας να ζήσουν εν ειρήνη·
Τα σπίτια σας θυσιάστηκαν για το καλό του κόσμου·
Στη θέση των κατεστραμμένων παλατιών σας άλλα θα χτιστούν,
Για τους άλλους λαούς άλλα τείχη θα ανεγερθούν·
Ο Βορράς αυξάνει τα πλούτη του
Πάνω στη δυσάρεστη απώλεια σας·
Τα δεινά σας δεν είναι τίποτα άλλο παρά ένας κρίκος
Στο γενικό νόμο·
Για το Θεό είστε σαν αυτά τα σκουλήκια
Που έρπονται
Που περιμένουν για εσάς
Στον προκαθορισμένο τάφο σας;"
Τι λόγος να παρηγορήσει θύματα τέτοιου οίκτου!
Να μην προσθέτει σκληρή ύβρη στον πόνο τους.

Μάλλον, δεν στενοχώρησαν την ταραγμένη μου καρδιά
Αυτοί οι σιδερένιοι και αμετάκλητοι νόμοι,
Αυτή η άκαμπτη αλυσίδα σωμάτων, μυαλών και κόσμων.
Τέτοιες σκέψεις είναι μόνο όνειρα ενός ψυχρού στοχαστή.
Ο Θεός κρατάει την αλυσίδα:
Δεν είναι αυτός που βρίσκεται αλυσοδομένος·
Από ανεκτικότητα επιλογή είναι όλα οργανωμένα·
Αδυσώπητος δεν είναι, αλλά ελεύθερος και δίκαιος.
Γιατί να υποφέρουμε λοιπόν
Υπό την ηγεσία κάποιου τόσο δίκαιου;
Υπάρχει αυτό το πρόβλημα, το οποίο
Οι στοχαστές σου πρέπει να λύσουν.
Σκεφτείτε εάν θα μπορούσαν
Να θεραπευτούν τα δεινά μας με το να τα αρνούμαστε;
Όλοι οι άνθρωποι τρέμοντας στα χέρια του Θεού,
Αναζήτησαν την πηγή του κακού στον κόσμο.
Όταν ο αιώνιος νόμος, που θέτει σε κίνηση τα πάντα
Εξαφανίζει το βράχο από την επίδραση των ανέμων,
Με αστραπές σχίζει και καίει την ανθεκτική βελανιδιά,
Δεν έχουν καμία συναίσθηση του πλήγματος
Που συντρίβει τα πάντα·
Αλλά εγώ, εγώ ζω και αισθάνομαι,
Η πληγωμένη μου καρδιά
Ζητά βοήθεια από αυτόν που την έφτιαξε.
Παιδιά της Παντοδύναμης Ενέργειας
Με θρήνο εκτείνουμε τα
Χέρια μας προς τον κοινό μας άρχοντα.
Το δημιούργημα του Θεού πραγματικά
Δεν έχει ακουστεί να λέει :
"Γιατί έπρεπε να ήμουν

Τόσο αχρείο, τόσο κατώτερο, τόσο εύθραυστο;"
Ούτε λόγος, ούτε σκέψη δεν έχει δοθεί σε αυτό.
Το δοχείο αυτό, από τα χέρια του αγγειοπλάστη,
Ξεφεύγει και θρυμματίζεται, δεν έχει πια καρδιά να χτυπά
Η οποία να λαχταρά για ευδαιμονία
Και να συστέλλεται για μιζέρια.
"Αυτή η μιζέρια" λένε "είναι κάποιων η αρετή"
Ναι· από το σώμα μου που σαπίζει θα γεννηθούν
Χίλια σκουλήκια, όταν ο θάνατος δώσει τέλος στον πόνο μου.
Αυτή είναι τέλεια παρηγοριά μέσα στη δυστυχία μου!
Βλοσυροί παρατηρητές των συμφορών των ανθρώπων
Εσείς διπλασιάζετε και δεν κατευνάζετε τη μιζέρια μου.
Σε εσένα παρατηρώ το άτονο καύχημα της περηφάνιας
Που κρύβει την αρρώστια του με πρόσχημα το περιεχόμενο.
Είμαι ένα αδύναμο μέρος του σπουδαίου όλου.
Ναι· αλλά όλα τα ζώα καταδικασμένα να ζουν
Όλα τα αισθητά πράγματα, γεννημένα
Από τους ίδιους αυστηρούς νόμους,
Υποφέρουν σαν εμένα, και σαν εμένα επίσης πεθαίνουν.
Ο γύπας αρπάζει την άτολμη λεία,
Και τρυπά με ματωμένο ράμφος τα τρεμάμενα μέλη:
Όλα καλά φαίνονται σε αυτό. Αλλά σε λίγο
Ένας αετός επιτίθεται στον γύπα και τον κομματιάζει·
Ο αετός μένει αποσβολωμένος από το βέλος του άντρα·
Ο άντρας, επιρρεπής στην σκόνη του πεδίου μάχης,
Αναμιγνύοντας το αίμα του με των συνανθρώπων του
Που πεθαίνουν,
Γίνεται με τη σειρά του τροφή για αρπακτικά πουλιά.
Έτσι όλος ο κόσμος σε κάθε μέλος φωνάζει:
Όλοι γεννήθηκαν για βασανιστήριο και κοινό θάνατο.
Και πάνω από αυτό το φρικτό χάος θα έλεγες ότι

Τα δεινά του καθενός κατασκευάζουν το καλό όλων!
Τι μακαριότητα! Και καθώς, με τρεμάμενη φωνή,
Θνητοί και συμπονετικοί, εσείς λέτε ότι "όλα είναι καλά",
Το σύμπαν σας πιστεύει και η καρδιά σας
Αντικρούει εκατό φορές την έπαρση του μυαλού σας.
Όλα τα νεκρά και τα ζωντανά αντικείμενα
Είναι φυλακισμένα στη μάχη.
Παραδεχτείτε το ελεύθερα - το κακό ενεδρεύει στη γη.
Η μυστική του αρχή είναι άγνωστη σε εμάς.
Μπορεί να είναι από τον συγγραφέα του "όλα είναι καλά";
Μήπως είμαστε καταδικασμένοι
Να θρηνούμε από τον τυραννικό νόμο
Του μαύρου Τυφώνα ή του βάρβαρου Αριμάν;
Το πνεύμα μου αγνοεί τελείως αυτά τα αποκρουστικά
Τέρατα, τα οποία ο τρεμάμενος κόσμος έκανε Θεούς.
Αλλά πώς να αντιληφθώ έναν Θεό εξαιρετικά καλό,
Ο οποίος συσσωρεύει τις χάρες του στον γιο
Τον οποίο αγαπά
Αλλά, διασκορπίζει το κακό πλουσιοπάροχα;
Ποια ματιά μπορεί να διαπεράσει το βάθος των σχεδίων του;
Από αυτήν την τέλεια Ύπαρξη δεν ήρθε κακό;
Και δεν ήρθε από κανέναν άλλον, γιατί είναι ένας άρχοντας:
Αλλά υπάρχει. Ω, βλοσυρή και παραλυτική αλήθεια!
Ω, εκπληκτική ανάμειξη των ποικιλιών!
Ένας Θεός ήρθε κάτω για να σηκώσει την φυλή μας που πλήγηκε:
Επισκέφθηκε τη γη και δεν την άλλαξε!
Ένας σοφιστής λέει ότι δεν είχε τη δύναμη να την αλλάξει·
"Την είχε" ένας άλλος φωνάζει "αλλά δεν το ήθελε:
Με το χρόνο θα το θελήσει, δεν υπάρχει αμφιβολία."
Και καθώς φλυαρούν
Οι κρυμμένες βροντές, απελευθερώνονται από το υπέδαφος,

Μετατρέπουν σε ερείπια τις εκατοντάδες των πόλεων
Κατά μήκος της χαμογελαστής όψης της Πορτογαλίας.
Ο Θεός είτε κατατροπώνει την έμφυτη ενοχή του ανθρώπου,
Είτε, αυθαίρετος άρχοντας του χώρου και του χρόνου,
Ελεύθερος από οίκτο και ζεστασιά ομοίως,
Συνεχίζει τα παγερά σχέδια τα οποία έχει συλλάβει.
Ή αλλιώς αυτή η άμορφη ύλη, απείθαρχη
Ανέχεται για τον εαυτό της αναφαίρετα λάθη,
Ή αλλιώς ο Θεός μας δοκιμάζει, και αυτή η θνητή ζωή
Δεν είναι τίποτα άλλο παρά το πέρασμα σε αιώνιες σφαίρες.
Είναι μεταβατικός ο πόνος που υποφέρουμε εδώ,
Και ο θάνατος είναι η εύσπλαχνη απελευθέρωση από αυτόν.
Όμως, όταν αυτό το απαίσιο πέρασμα έχει συμβεί
Ποιος θα ισχυριστεί ότι άξιζε το στέμμα;
Όποια πλευρά κι αν διαλέξουμε
Είναι μεγάλη ανάγκη να στενάζουμε·
Η φύση είναι άλαλη, μάταια την επικαλούμαστε,
Χρειαζόμαστε ένα Θεό να μιλά για την ανθρωπότητα.
Είναι αυτός, μόνος του, για να διευκρινίσει το έργο του,
Να παρηγορήσει τον εξουθενωμένο,
Και να διαφωτίσει τον σοφό.
Χωρίς αυτόν ο άνθρωπος,
Καταδικασμένος να κάνει λάθη και να αμφιβάλλει,
Δεν βρίσκει ένα σανίδι που θα μπορούσε να ξαπλώσει επάνω του.
Από τον Λάιμπνιτς μαθαίνουμε πως όχι από αόρατα δεσμά,
Σε αυτόν, τον καλύτερο από όσους μπορούμε
Να φανταστούμε κόσμους,
Ατελείωτη διαταραχή, χάος από απελπισία,
Πρέπει να αναμειγνύουν τις μικρές μας χαρές
Με κάθε τρόπο με τον πόνο:
Ούτε γιατί οι αθώοι υποφέρουν όλη αυτή τη συμφορά

Από κοινού με τους πιο αποτροπιαστικά ενόχους.
Είναι κοροϊδία να μου πεις ότι όλα είναι καλά.
Σαν τους πολυμαθής γιατρούς, δεν ξέρω τίποτα.
Ο Πλάτων έχει πει ότι οι άνθρωποι κάποτε είχαν φτερά
Και σώματα που να αντέχουν ενάντια στο θανάσιμο κακό·
Αυτός ο πόνος και ο θάνατος ήταν άγνωστοι στον κόσμο τους.
Πως έχουμε πέσει από εκείνη την υψηλή κατάσταση!
Ο άνθρωπος σέρνεται και πεθαίνει:
Όλα δεν είναι τίποτα άλλο
Πέρα από μια πορεία από τη γέννηση στο θάνατο:
Ο κόσμος είναι η αυτοκρατορία της καταστρεπτικότητας.
Αυτή η εύθραυστη κατασκευή από γρήγορα νεύρα και κόκαλα
Δεν μπορεί να αντέξει το αιφνιδιαστικό χτύπημα των στοιχείων·
Αυτό το παροδικό συνονθύλευμα από αίμα και σκόνη
Έγινε μόνο για να διαλυθεί·
Αυτό το τραχύ και ζωηρό αίσθημα του νεύρου
Έγινε για πόνο, τον υπουργό του θανάτου:
Έτσι μέσα στο αυτί μου τρέχει το μήνυμα της φύσης.
Απορρίπτω τον Πλάτωνα και τον Επίκουρο,
Και πιο ελπιδοφόρα στρέφομαι στον πολυμαθή Bayle.
Με το συγκροτημένο σύστημά του
Ο Bayle μου προσφέρει την αμφιβολία
Αυτός, αρκετά σοφός και σπουδαίος
Για να μη χρειάζεται κάποιο δόγμα
Έχει σκοτώσει κάθε σύστημα -
Πολεμάει ακόμη και τον εαυτό του:
Σαν τον τυφλό πορθητή των Φιλισταίων,
Ψάχνει κάτω από τα ερείπια τα οποία έχει δημιουργήσει.
Ποια είναι η ετυμηγορία του απέραντου μυαλού;
Σιωπή: το βιβλίο της μοίρας είναι κλειστό σε εμάς.
Ο άνθρωπος είναι ένας άγνωστος στη δική του έρευνα·

Δεν ξέρει από που έρχεται ούτε που πάει.
Βασανισμένα άτομα σε ένα κρεβάτι λάσπης,
Καταβροχθίστηκαν από τον θάνατο, μια κοροϊδία της μοίρας.
Αλλά σκεπτόμενα άτομα, των οποίων τα διορατικά μάτια
Οδηγημένα από τη σκέψη, έχουν μετρήσει τα πεφταστέρια,
Η ύπαρξή μας σμίγει με το άπειρο·
Τον εαυτό μας που ποτέ δεν βλέπουμε
Ή ποτέ δεν γνωρίζουμε.
Αυτός ο κόσμος, αυτό το θέατρο περηφάνιας και λάθους,
Σμήνη από άρρωστους ανόητους που μιλούν για ευτυχία.
Με παράπονα και φωνές συνεχίζουν την έρευνα
Για να πεθάνουν απρόθυμοι ή να ξαναγεννηθούν.
Σε σπασμωδικές στιγμές στην από πόνο βασανισμένη μας ζωή
Το χέρι της ευχαρίστησης σκουπίζει τα δάκρυα μας·
Αλλά η ευχαρίστηση περνά σαν μια φευγαλέα σκιά,
Και αφήνει για κληρονομιά τον πόνο και τον χαμό.
Το παρελθόν δεν είναι τίποτα παραπάνω
Από μία στοργική λύπη,
Το παρόν είναι βλοσυρό,
Εκτός και αν το μέλλον είναι ξεκάθαρο.
Εάν ο στοχασμός πρέπει να καταλήξει στο σκοτάδι του τάφου
Όλα θα είναι καλά κάποια μέρα -
Έτσι κυλάει η ελπίδα μας.
Το ότι όλα είναι καλά
Δεν είναι τίποτα άλλο από ένα ιδανικό όνειρο.
Η σοφία με εξαπατά: Μόνο ο Θεός έχει δίκιο.
Με ταπεινό αναστεναγμό ως υποκείμενο στον πόνο μου
Δεν εκσφενδονίζω τον εαυτό μου ενάντια στην Πρόνοια.
Κάποτε τραγούδησα, σε ένα λιγότερο πένθιμο τόνο,
Οι ηλιόλουστοι τρόποι της ευχαρίστησης

Αποτελούν κανόνα από καρδιάς
Οι καιροί έχουν αλλάξει και διδάσκονται
Από τα χρόνια που σωρεύτηκαν,
Και μοιράζονται από την αδυναμία της ανθρωπότητας
Αναζητώντας ένα φως ανάμεσα στο σκοτάδι
Που ολοένα και βαθαίνει,
Δεν μπορώ παρά να υποφέρω, και δεν θα στεναχωρούμαι.
Σε έναν χαλίφη κάποτε, όταν είχε έρθει η τελευταία του ώρα,
Του απευθύνθηκε με ευλάβεια αυτή η προσευχή:
"Για εσένα, μοναδικέ και παντοδύναμε Βασιλιά,
Αντέχω ό,τι Εσύ στερείσαι στην ανέχεια Σου -
Κακό και άγνοια, θλίψη και αμαρτία".
Θα μπορούσε να προσθέσει και ένα επιπλέον πράγμα
Την ελπίδα